

ГЕТЬМАНАТ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Форма державного правління

Форма правління Української Держави – Гетьманат – була визначена плином історичних подій, тобто об'єктивними обставинами в умовах Першої світової війни і, одночасно, наслідками війни більшовицької Росії проти української державності. Попередня форма правління, Українська Народна Республіка (УНР), у формі верховенства парламенту – Центральної Ради виявила свою неефективність. Прикметно, що день гетьманського перевороту 29 квітня 2018 року ознаменувався набуттям Михайлом Грушевським, головою Центральної Ради, умовно кажучи, посади Президента згідно зі щойно ухваленою Конституцією УНР, у якій закріплювалося верховенство парламенту¹. Однак це було за тих обставин кроком неадекватним, а для окупаційної влади й поготів нонсенсом. Для повалення Центральної Ради все було детально підготовлено: досягнуто домовленості з німцями (вони обіцяли Скоропадському дотримуватися в ході планованого перевороту «доброзичливого нейтралітету»), призначено начальника штабу, створено єгерський полк з багатьма підрозділами, який складався з офіцерів; скликано Хліборобський з'їзд, під час якого й відбувся переворот².

Саме завдяки одноосібному правлінню обраного на з'їзді Гетьмана та за військової підтримки німців вдалося відразу нав'язати більшовикам переговори про відшкодування завданої шкоди від окупації УНР.

Переговори з більшовицькою Росією щодо компенсації збитків Міністр закордонних справ Української Держави Д. Дорошенко запропонував провести в Ніжині, адже тут «присутність численної советської делегації... у нас в Києві...

¹ Олександр Скрипнюк, Ігор Усенко, Анастасія Іванова, *До ювілею Конституції Української Народної Республіки // Голос України. – №81. – 3 травня 2018. – С.5.*

² Олена Отт-Скоропадська, *Остання з роду Скоропадських.* – Львів: «Літопис», 2013. – С. 389.

також викликала різні сумніви... Зате тут, в Ніжині, ... члени делегації не мали б ніяких інтересів засиджуватись у скучному провінціальному місті й поспішали б скоріше робити своє діло»¹. Але кияни були проти ідеї приїзду в Ніжин, і переговори провели в столиці. Шкода, бо більшовики затягували переговори, вели підривну діяльність, ввійшли в контакт із заколотниками.

З питанням укладення миру з Радянською Росією була тісно пов'язана справа Дону. Звичайно, що Українській Державі на чолі з генералом П. Скоропадським бажаніше було б мати своїм сусідом на південному сході самостійну Донську Державу на чолі з генералом П. Красновим, ніж частину «єдиної» Росії. Міністр Д. Дорошенко наголошував на тому, що важливим було визнати Дон, щоб «установити з ним кордони і розпочати економічні зносини»², адже маючи визначений кордон на сході, було б легше вести переговори з більшовицькою делегацією, домовляючись з нею за границі від того пункту, де сходились межі України, Дону і Московщини. Відтак українському правительству довелося скласти договори з Доном: перший – про економічні взаємини, і другий (таємний) – про взаємну мілітарну допомогу.

На жаль, не зовсім прихильно поставилися до Гетьманату Скоропадського й очільники Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) (мабуть, пам'ятаючи про австрійський проект Галицького королівства з Вільгельмом фон Габсбургом – Василем Вишиваним на чолі), хоч і боялися соціалістичного перевороту унеерівців. На їхню думку, будь-яка зміна влади на Великій Україні призвела б до захоплення Києва більшовиками; відтак Галичина з обох боків була б оточена ворогами³. Що й сталося, втім, коли галичани зробили ставку на заколотників (не без впливу земляка Є. Коновальця, який зрадив Гетьмана).

За задумом П. Скоропадського, необхідно було створити сильну владу в особі диктатора – Гетьмана, і цей диктатор мав би впроваджувати ті принципи, які лягли б наріжними каменями в основу партії; потім, збільшуючись чисельно, ця

¹Дмитро Дорошенко, *Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 рр.)*. – К. : Темпора, 2007. — С. 283.

²Там само. – С. 291.

³Тимченко Роман, *ЗУНР і Українська Держава: до історії відносин // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії: Мат-ли всеукр. наук. конф. 19–20 травня 2008.* – К., 2008. – С. 124.

партія створила б свої відділи по всій Україні, які б підтримували ідею Гетьманства¹.

Що характерно, так це те, що на Ніжинщині, як і скрізь по Україні, успіх справи Гетьмана цілком залежав від успіху земельної реформи – фундаментального чинника суспільних відносин. «Переворот П. Скоропадського вітали на провінційному рівні переважно великі землевласники та середнє (заможне) селянство, які створювали осередки «хліборобських партій»². У цьому зв'язку слід зазначити, що видатний діяч Української Держави та її теоретик на засадах класократичного принципу (корпоративізму) В. Липинський мав симпатії до монархічного завершення державної структури, але його теорія не виключає й президентського правління³.

Показово, що ставлення до Скоропадського з боку Імператора Німеччини було як до рівного. Під час державного візиту Гетьмана до Німеччини Кайзер Вільгельм II навіть звертався до нього «Ваша Світлість», як до монарха України⁴. І «саме з волі її [німецького] вищого державного керівництва він [П. Скоропадський] прийшов до влади, а підтримка з боку окупаційного командування була визначальним фактором захисту як від внутрішніх, так і від зовнішніх супротивників режиму»⁵. За відсутності власної армії Гетьман опирався на окупаційні сили, а також на колишню царську цивільну та військову бюрократію.

Наступна влада після повалення Гетьманату – Директорія УНР - була вже так само владою непарламентського типу, хоч і під республіканськими гаслами.

¹ Руслан Пиріг, *Гетьманат Павла Скоропадського: сутність і форма державності* // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії: Мат-ли всеукр. наук. конф. 19–20 травня 2008. – К., 2008. – С. 8.

² Микола Шкурко, Микола Науменко, Віктор Ємельянов, *Підтримка гетьмана Павла Скоропадського на Ніжинщині* // Національна та історична пам'ять: Зб. наукових праць. – Вип. 7. – Спецвипуск: Павло Скоропадський останній гетьман України (до 140-річчя від дня народження). – К.: НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 292–300.

³ Ярослав Гнатів, *Вклад В. Липинського в соціальну доктрину католицької церкви* // Церква і соціальні проблеми. Енцикліка «Сотий рік». Міжнародна наукова конференція. – Львів, 1993. – с. 308.

⁴ Леонід Осауленко, Володимир Засекін, *Гетьман України Павло Скоропадський 29 квітня 1918 року – 14 грудня 1918 року*. Кн. I. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2003. – с. 291.

⁵ Руслан Пиріг, *Гетьманат Павла Скоропадського: сутність і форма державності* // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії: Мат-ли всеукр. наук. конф. 19–20 травня 2008. – К., 2008. – С. 9.

Чи не пригадати б нам це зараз, коли сильна центральна влада у формі президентської вертикалі відповідала б якнайкраще потребам часу – в умовах неоголошеної війни Російської Федерації?

Зовнішня політика Гетьманату

Зовнішня політика Гетьманату в силу авторитарної форми правління була високооперативною, ефективною, адекватною до ситуації. Спочатку це орієнтація на Четвертий союз, потім – на Антанту.

На щабель нижчому рівні зовнішніх зносин – це непримиренна позиція до більшовицької Росії; і водночас – тактичні скоординовані дії з Білим рухом півдня Росії, зважена позиція відносно Польщі і налагодження стосунків із ЗУНР з метою укладання майбутнього союзу так само, як із новопосталими країнами кавказького регіону.

Визнаючи найбільшою загрозою для існування Української Держави більшовицьку Росію, П. Скоропадський на зустрічі з Військовим отаманом Всевеликого війська Донського генералом П. Красновим у 1918 р. запропонував створити єдиний антибільшовицький фронт у складі Добровольчої армії півдня Росії, військ Дону, України, Кубані, Криму, Грузії і народів Кавказу. Головну зовнішню загрозу для Української Держави становила Радянська Росія, тому Гетьман розглядав білогвардійців як антибільшовицьку силу, отже за потенційного союзника. Раціоналізм П. Скоропадського полягав у намаганні спонукати активних прибічників російської антибільшовицької орієнтації в Україні до рішучого спротиву більшовицькій навалі¹.

Ось чому маніфест про федерацію Української Держави з небільшовицькою Росією слід розцінювати як необхідний тактичний крок зовнішньої політики Гетьманату.

Відразу після встановлення Гетьманату в травні 1918 р. Українська Держава налагоджує дипломатичні контакти з країнами кавказького регіону. Новостворені

¹ Анатолій Буравченков, *Гетьман П. Скоропадський і Білий рух (суб'єктивний погляд)* // Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контроверсії: Мат-ли всеукр. наук. конф. 19–20 травня 2008. – К., 2008. – С. 78–81.

держави – Азербайджан, Вірменія, Грузія розпочали процес свого визнання в Європі. Як результат, було підписано кілька важливих міждержавних угод з Грузією, що стосувалися прав громадян, консульських відносин, торгівлі, мореплавства, міжбанківських операцій обміну товарів тощо¹.

Одним з головних зовнішньополітичних завдань уряду Гетьмана була боротьба за міжнародне визнання Української Держави.

Найважливішими напрямками зовнішньої політики були:

- союз з Німеччиною, з якою були встановлені дипломатичні відносини;
- встановлення дипломатичних відносин з іншими країнами (у період Гетьманату Українську Державу визнали 30 країн, а 10 з них мали свої представництва в Києві; натомість Українська Держава мала своїх представників у 23 країнах);
- підписання мирного договору з Радянською Росією (12 червня 1918 р.);
- дипломатична боротьба з пропольською складовою політики Австро-Угорщини в намаганнях анексувати східногалицькі землі та Холмщину;
- встановлення політичних та економічних відносин з Кримом, Доном, Кубанню²;
- переорієнтація на країни Антанти та підтримка небільшовицької Росії.

Однак Антанта (головно Франція), орієнтуючись на відновлення «єдиної і неділимої» Росії, не визнала Українську Державу так само як і УНР, що фатально відбилося на нашому державотворенні³.

¹ Володимир Сергійчук, *Налагодження дипломатичних контактів Української Держави з країнами Кавказького регіону* // Національна та історична пам'ять: Зб.наукових праць. – Вип. 7. – Спецвипуск: Павло Скоропадський останній гетьман України (до 140-річчя від дня народження). – К.: НВЦ «Пріоритети», 2013. – С. 212–217.

² *Гетьманат П. Скоропадського. Внутрішня і зовнішня політика Української держави.* Режим доступу : <http://histua.com/istoriya-ukraini/novitnij-chas/getmanat-p-skoropadskogo#5>.

³ Людмила Сулима, *Останній гетьман. До 100-річчя постання Держави Скоропадського* // Голос України. – №80. – 28 квітня 2018. – С.15.

HETMANAT AS AN EFFECTIVE FORM OF THE STATE BOARD FOR THE IMPLEMENTATION OF THE FOREIGN POLICY OF THE UKRAINIAN STATE

The form of government of the Ukrainian State - the Hetmanate was defined by the course of historical events, that is, objectively in the conditions of the First World War and, at the same time, the consequences of the war of the Bolshevik Russia against the Ukrainian statehood. The previous form of government of the Ukrainian statehood - the UPR in the form of the supremacy of the parliament - the Central Council has shown its ineffectiveness. Thanks to the Hetmanate, that is, the sole rule of the Hetman elected, and the military support of the Germans, it was possible to impose talks on the reparation of the damage caused by the occupation of the UPR.

The next government after the overthrow of the Hetmanate was also the power of the non-parliamentary type.

The Hetmanate's foreign policy, due to the authoritarian form of government, was highly operational, effective, adequate to the situation. Initially, it is an orientation towards the Fourth Alliance, then to the Entente.

At a lower level, this is an irreconcilable position towards Bolshevik Russia; on the other - tactical coordinated actions with the White Movement of Russia, a balanced position on Poland and the establishment of relations with the WUPR with a view to concluding a future alliance, as well as with the newly established countries of the Caucasus region.

Therefore, the manifesto about the federation of the Ukrainian State with non-Bolshevik Russia should be regarded as the necessary tactical step of the Hetmanate's foreign policy.